Уилям Шекспир
ЮЛИЙ ЦЕЗАР

ДВУЕЗИЧНО ИЗДАНИЕ • BILINGUAL EDITION

William Shakespeare
JULIUS CAESAR

William
Shakespeare

JULIUS CAESAR

East-West Publishing,
Sofia, 2026

Уилям
Шекспир

ЮЛИЙ ЦЕЗАР

Превод от английски
АЛЕКСАНДЪР ШУРБАНОВ

Издателство „Изток-Запад“
София, 2026

АНГЛИЙСКА ПОЕТИЧНА КЛАСИКА

ДВУЕЗИЧНИ ИЗДАНИЯ

• КОЛЕКЦИЯ ШЕКСПИР •

HAMLET	ХАМЛЕТ
OTHELLO	ОТЕЛО
KING LEAR	КРАЛ ЛИР
MACBETH	МАКБЕТ
JULIUS CAESAR	**ЮЛИЙ ЦЕЗАР**

William Shakespeare. JULIUS CAESAR. Edited by T. S. Dorsch
The Arden Edition of the Works of William Shakespeare, London, 1953/1970
•
© Александър Шурбанов, превод, предговор и бележки, 2026
© Издателство „Изток-Запад“, 2026

ISBN 978-619-01-1718-6

ШЕКСПИРОВАТА ПОЛИТИЧЕСКА ТРАГЕДИЯ

Ако се съди по възторжения отзив на един швейцарски ренесансов пътешественик, Шекспировата римска трагедия *Юлий Цезар* е играна (вероятно за пръв път) на сцената на новопостроения лондонски театър „Глобус“ през октомври 1599 г. Тъй като тя не е между дванайсетте пиеси на този автор, споменати в издадената през септември 1598 г. книга на Франсис Миърз *Palladis Tamia: Съкровищница на умовете*, в шекспирознанието се приема, че е написана през пролетта или лятото на 1599 г. За разлика от редица други драматургични творби на Шекспир, *Юлий Цезар* не е попаднала в ръцете на печатарите непосредствено след представянето ѝ в театъра и не е публикувана като отделна книга приживе на автора. За първи път тя излиза от печат във Фолиото от 1623 г., което има претенцията да събира в един внушителен по размерите си том всички драми на знаменития поет.

Този факт облекчава задачата на по-късните редактори и издатели на пиесата, тъй като не им се налага да сравняват различни, понякога несъпоставими варианти на текста и да правят рискован избор или често трудно защитими комбинации между тях. Освен това, използваният за Фолиото ръкопис очевидно е бил грижливо изчистен от всякакви смислови и буквени грешки и снабден с обстойни сценични ремарки. Единственото недоглеждане в текста е озадачаващото повторение на съобщението за самоубийството на Порция в IV.iii – веднъж от Брут към Касий и веднага след това от Месала към Брут. Навярно в процеса на работата драматургът е написал нова версия на този епизод, но е пропуснал да премахне предишната. Смята се, че в печатницата пиесата е набирана от тъй наречената суфльорска книга – препис на авторския оригинал за нуждите на театралните представления.

Безспорният източник на сюжета и на общата концепция за характерите на действащите лица е книгата на Плутарх *Успоредни животописи*, преведена на английски език от сър Томас Норт и многократно издавана по времето на Шекспир. От това изключително популярно в Англия съчинение на древногръцкия историк и философ авторът на трагедията *Юлий Цезар* заимства редица детайли на повествованието, но ги обогатява и с немалко свои допълнения. В повечето случаи Шекспир разгръща в цял пасаж или дори в отделна сцена нещо, което едва е подсказано от Плутарх. Пример за това са великолепно написаните и много важни за сюжетното действие речи на Брут и Антоний на погребението на Цезар, за които древногръцкият автор казва само, че били издържани съответно в „лаконичен“ и в „азиатски“ стил

Шекспир поглежда и в не по-малко четения по онова време сборник с поучителни истории за велики личности от миналото *Огледало за владетели* (*Mirror for Magistrates*). Трябва да се спомене, че през втората половина на XVI век пиеси за Юлий Цезар и по-специално за неговото убийство нерядко се пишат и играят и в Англия, и на континента. Не е изключено той да е познавал някои от тях, но преки влияния върху неговата творба не са открити.

Юлий Цезар не е първата трагедия на Шекспир. Той вече е пробвал перото си в този жанр с *Тит Андроник* и *Ромео и Жулиета*. А ако приемем класификацията на Миърз, и четири от пиесите, които Фолиото нарежда сред историческите драми, също могат да се включат в тази категория. И все пак в *Юлий Цезар* майсторството на драматурга се издига на ново ниво. За пръв път характерите стават сложни, вътрешно противоречиви, трудни за дефиниране. Без да достигат титаничните измерения на героите от зрелите трагедии, създадени през следващото десетилетие, те вече подготвят зрителя за срещата с тях.

* * *

Заглавието на драмата сочи за протагонист Юлий Цезар. И това е разбираемо: Цезар е голямото, познато на всички и интригуващо име, което може да привлече множеството в

театъра. Но в действието на пиесата ние виждаме и чуваме твърде малко от тази забележителна историческа личност. Създаваме си мнение за нея предимно от коментарите на другите, а те разкриват по-скоро техните собствени характери, отколкото неговия. Общото впечатление от Цезар е противоречиво. Касий, който го мрази заради извисяването му над останалите римляни и най-вече над самия него, го обвинява в големеене и властолюбие, опитва се да ни внуши, че той е всъщност физически и душевно слаб, негоден за водач на нацията. Каска описва с присмех суетното му притворство по пътя, който е поел към царската корона. Брут, наопаки, смята Цезар за разумен и уравновесен човек, който не се поддава на чувства и страсти. Марк Антоний го възвеличава като закрилник и благодетел на Рим, щедър и любящ баща на народа. От оскъдните сцени, в които можем да добием пряка представа за Цезар в часовете преди убийството му, ние го виждаме като самомнителен горделивец, изпълнен със съзнание за своята изключителност, и като безпощаден съдник, който винаги действа принципно, без оглед на чиито и да било емоции.

Такъв остава Цезар и след смъртта си, която настъпва в началото на Действие III, тоест още в средата на пиесата. Оттук нататък той вече присъства само в мислите на останалите персонажи, но името му и споменът за него се оказват способни да вдигнат на крак целия Рим и да го хвърлят в кървава междуособна война. Духът на Цезар се явява на Брут и го предупреждава, че ще се срещне с него в решителната битка при Филипи. Водачите на заговора срещу Цезар загиват набучени на собствените си мечове, с които са го проболи. Мъртвият се е оказал все така безпощаден и в отмъщението срещу убийците си. Неговата свръхчовешка природа, към която Касий се е отнасял със съмнение, се е доказала след физическата му смърт. В известен смисъл той остава докрай център и двигател на драматическото действие. Но при все това неговата фигура е някак абстрактна, почти нереално отвъдна – като духа на Хамлетовия баща.

Действителният пълнокръвен протагонист на трагедията е Марк Брут. Той е пред очите ни от началото до края на

пиесата и въпреки стоическата му сдържаност ние добиваме ясна представа за неговия характер. Както и враговете му признават, Брут е почтен, достоен, безкористен и човечен. Виждаме го в действието като верен другар, любящ съпруг, грижлив и внимателен господар. Той е по-скоро човек на мисълта, отколкото на делото. По това си прилича с Хамлет. Като датския принц излиза на сцената с книга в ръка, като него гледа на света с очите на идеалист и в името на идеала е готов да жертва себе си. А неговият идеал е свободата и републиканската чистота на отечеството му. След смъртта си Брут получава от своите противници най-голямата похвала, характерна за епохата на хуманизма: „Ето този бе *човек*". Едва ли е случайно, че Хамлет изказва своето възхищение от личността на убития си баща с почти същите думи.

Силните страни на Брут обаче, парадоксално, пораждат и сериозни слабости. Неговият идеализъм го подтиква към абстрактно мислене и го прави неспособен да прецени трезво реалността. В резултат на това той често взима неправилни решения по отношение на обстоятелствата и на действията, които трябва да се предприемат. Самомнителен и упорит, не се вслушва в съвети и следва избрания си път докрай, като обрича на провал и себе си, и онези, които са тръгнали след него. Не познава и истинските характери на хората и техните мотиви. Оставя се да бъде въвлечен от Касий в пагубен заговор срещу най-близкия си приятел, защото вярва, че каузата на заговорниците е идеална, а се оказва сред шайка озлобени отмъстители, чието престъпно дело трябва да извиси до подвиг с участието си в него. След убийството на Цезар пък великодушно разрешава на Антоний да говори на погребението му, без да допусне, че той може да обърне простолюдието срещу заговорниците. Сам чужд на коварството, той не го очаква и от другите и наивно ги приема за себеподобни. Въпреки всички провали Брут запазва ведростта на своя дух и до последния си миг, когато заявява, че не е срещал човек, който да не му е верен. Нямаме основание да се съмняваме в това негово заключение.

Един запомнящ се епизод в IV.iii, свадата с Касий преди решителната битка, поставя за миг под съмнение дори най-

високото достойнство на Брут, неговата почтеност. Той обвинява съратника си, че е отказал да му изпрати златото, необходимо за заплатите на неговите войници и казва:

Аз не мога
да събера пари с безчестни средства.

Това изявление само по себе си е достойно за уважение, но ние си даваме сметка, че същевременно Брут няма нищо против да се възползва от нечестно събрани пари, стига сам да не е омърсил ръцете си със събирането им. Спомняме си преценката на лейди Макбет за характера на съпруга ѝ:

...да не действаш подло
желаеш, но готов си да спечелиш
без право.

(*Макбет,* I.v)

Брут не е идеализиран, но той израства като безспорният герой на трагедията. За това спомага и непрекъснатото му контрастно съпоставяне с неговия антагонист Марк Антоний. Още в началото на пиесата (I.ii), когато е поканен да се насладе на ритуалното бягане, в което Антоний участва лично, Брут сам отбелязва едно съществено несъответствие между темпераментите им:

Не ме влекат игрите. Аз не съм
с тъй жив и пъргав дух като Антоний.

Но основните разлики в техните характери се откроява във върховата сцена III.ii, в която и двамата произнасят забележителните си речи над трупа на току-що убития Цезар. Брут говори кратко, логично и открито; Антоний казва едно, а подсказва обратното – сякаш хвали Брут и заговорниците за почтеността им, а всъщност отново и отново чрез инсинуации поставя под съмнение тяхното дело. Словото му е емоционално и възбуждащо. Уж спонтанно, то с неотстъпна планомерност подгрява тълпата, докато накрая я хвърля в яростен бунт срещу заговорниците.

Когато множеството се развилнява, Антоний, останал сам на сцената, в типичен за ренесансовите театрални злодеи монолог изразява задоволството си от успелия кроеж. В началото на следващото действие (IV.i) той отново проявява присъщото си двуличие. Когато новосформираният триумвират решава кои сенатори да влязат в черния списък, за да бъдат екзекутирани, Антоний се съгласява с Лепид, че и собственият му племенник трябва да бъде сред тях, но когато Лепид излиза, веднага започва да настройва Октавий срещу него. В този епизод проличава колко задкулисен и колко злобно отмъстителен може да бъде този човек, а и с какво презрение се отнася към съратниците си. Това са все черти на характера, които го правят диаметрално противоположен на великодушния Брут.

Шекспир очевидно съвсем преднамерено намалява привлекателността на Антоний, за да открои Брут и да ни предразположи към него. Той например никъде дори не намеква, че Антоний имал навик да хапва и пийва със своите войници и да се весели на почерпките им, заради което бил обичан от тях – нещо, което със сигурност е прочел в съчинението на Плутарх. Вместо това в пиесата неколкократно се убеждаваме колко мило и свойски се държи Брут с прислугата и подчинените си, а и чуваме, че всички го тачат.

Антоний все пак не е изцяло лишен от положителни качества. Преди всичко, той – за разлика от Брут – остава докрай верен на Цезар и поема всякакви рискове, за да отмъсти за неговата смърт и да накаже убийците му. А в самия край на пиесата се издига над съперничеството си с Брут, за да произнесе над тленните му останки вълнуващо похвално слово, започващо с думите:

> От всички честни римляни той беше
> най-благородният.

Разбира се, с подобни слова завършват повечето Шекспирови трагедии, но те са запазени само за истинските герои. С такова позакъсняло помирение завършва голямото противоборство между протагониста и антигониста на *Юлий Цезар* – единият е победителят на военното и политическото поле, а другият, както е усетил самият Брут – на нравственото, човешкото.

Противоположен на Брут по своята природа е и неговият съратник Кай Касий. Той е човек завистлив и озлобен срещу Цезар, скрит в мислите си, склонен към конспирации и към манипулиране на други хора за постигане на лелеяните от него цели. Темпераментът му е холеричен и за разлика от Брут Касий е несдържан и склонен към сприхавост и свади. В един момент той дори успява да извади дори своя стоически уравновесен приятел от обичайното му самообладание. Същевременно в най-открояващите го сцени виждаме Касий като чувствителен човек, привързан към близките си. Той искрено и дълбоко съпреживява загубата на Брут, когато научава за трагичната смърт на Порция. По-късно не може да си прости, че е изпратил подчиненията си Титиний на опасно разузнаване и е рискувал живота му. Донякъде заради това дори посяга на самия себе си.

Интересно съчетание на сила и слабост в любовта и грижата им за техните съпрузи оживява и двата женски образа в тази трагедия, Калпурния и Порция, особено последната, която е представена по-пълно във взаимоотношението си с Брут.

* * *

Юлий Цезар е по същество политическа трагедия. Както в библейската история на света, така и в политическия живот на човечеството всичко започва със словото. Шекспир се интересува от способността на словото да породи действия с необозримо последици, да се превърне самото то в действие. Първият пример за това е дългият монолог на Касий в I.ii, с който той „наостря“ Брут за убийството на Цезар, убеждава го да тръгне по пътя към престъплението, което би трябвало да укрепи свободата на римляните. Вторият пример е речта на Антоний над мъртвото тяло на Цезар, с която той подбужда плебса към бунт и го насочва срещу заговорниците. И двете слова – едното изречено насаме с един събеседник-слушател, другото публично – са умело изградени по правилата на класическата реторика и

постигат желания ефект. Шекспир показва на практика какво поразяващо оръжие може да бъде словото в обществения живот и какви решаващи събития е способно да предизвика.

В пиесата виждаме как подетата от група недоволни граждани борба срещу цезаризма и опасността от замяна на републиканския строй с автокрация срива страната в хаоса на гражданска война. Неориентираното, непросветено и лесно подвеждано от демагози простолюдие се люшка между непримирими крайност и в един момент, разпалено от подстрекателски речи, се превръща в неудържима разрушителна стихия, способна да помете цялата държава и да потопи всичко в кръв. След публичното убийство на Цезар Брут обявява, че никой освен извършителите на деянието няма да бъде държан отговорен и да пострада. Но скоро след това по силата на драматичната ирония в ръцете на метежната тълпа попада съвършено невинният поет Цина, който е имал нещастието да носи същото име като един от заговорниците, и макар да настоява, че няма нищо общо с него, е осъден от този „народен трибунал" на смърт чрез разкъсване. За какво провинение? Един от самоовластилите се плебеи се провиква: „Да го разчекнем заради калпавите му стихове!" И... речено – сторено.

За какво впрочем е излязло по улиците на Рим това многолюдие? Преди то празнуваше военните победи на Цезар. Сега е възбудено от сензационното му убийство и само чака някой да го поведе в каквато и да е посока. Самото то няма посока, защото няма разум; прилича на объркано стадо, което лесно може да се превърне в глутница. И ако има постоянна нужда от нещо, то не е нито от свобода, нито от справедливост, а от нови и нови цезари, чиито победи да празнува.

Такива са Шекспировите тълпи не само в *Юлий Цезар*, но и *в Кориолан,* а и в *Хамлет,* когато Лаерт повдига бунт срещу Краля. Единични образи на хора от простолюдието, какъвто тук е Кърпачът например, могат да бъдат забавни и дори симпатични със своето хитърпетровско лукаво остроумие, но множеството е винаги бомба със закъснител и въпреки Марксовото възхищение от правдоподобието в драмите на Шекспир, трябва да кажем, че народните маси не се ползват с доверието на поета.

Нито пък властимащите. И те като плебеите се самоовластяват. Патрициите Октавий Цезар, Марк Антоний и Емилий Лепид са сформирали триумвират, който трябва да поеме управлението на страната. И – каква изненада! – първата им грижа е да съставят списък на десетки неблагонадеждни сенатори, които изпращат на смърт без съд и присъда. Някои от включените в този списък, както вече стана дума, са дори членове на собствените им семейства. В него е попаднал и най-красноречивият оратор на републикански Рим, самият Цицерон. Революцията е безкомпромисна и безпощадна – също толкова желязно принципна в действията си, колкото е бил и вече мъртвият Цезар.

Още в началото на гражданската война се развихря и корупцията на най-високите политически равнища. Брут обвинява своите бойни другари, че бъркат в общата каса, която всъщност е напълнена по незаконен начин. Казва още, че те продават постове и служби, тоест приемат рушвети. Самият той, както вече видяхме, е принуден да се домогва до същите мръсни пари, с които те се облажават, за да поддържа легионите си. От другата страна Антоний обмисля как да задели за своята „партийна каса" част от обещаното на народа наследство на Цезар, за да може триумвиратът „да покрие разноските си". Злоупотребите с властта плъзват навсякъде. Сега, когато тя е несигурна и размножена, изкушенията да се бърка в кацата с меда стават още по-неустоими.

Една интересна тема, която очевидно е занимавала Шекспир в годините на прехода от XVI към XVII век, е въвличането на хуманиста идеалист в политиката. Две написани една след друга трагедии, *Юлий Цезар* и *Хамлет*, са облъчени от нея. Централните герои на тези творби се се чувстват длъжни да се заемат с оправяне на държавните дела, и макар и без особена охота, решават да го направят. Това тяхно радикално включване в неприсъщата на природата им *vita aciva* носи на всички около тях само беди и кръвопролития и завършва със собствената им гибел. Вярно е, че накрая и двамата получават официално признание и са погребани с военни почести, но обществената цена за това тържество е твърде висока.

Брут се е съгласил да убие своя приятел в името на общото благо на Рим, съгласил се е да пожертва една конкретна лична ценност, за да се доближи до друга, абстрактна и безлична. Отрекъл се е от нещо действително заради нещо имагинерно. И е загинал насред вътрото на отприщеното от него безредие. В това развитие на събитията откриваме една постоянна за Шекспировото творчество дихотомия – дихотомията между интимния свят на личността с нейните емоционални привързаности и публичния свят на борбата за власт. Тя изпъква най-релефно в един от последните монолози на крал Лир, когато, паднал в плен заедно с любимата си щерка Корделия, той се обръща към нея с думите:

… В затвора да вървим!
Там двама с тебе като птици в клетка
ще пеем. Благослов ако ми искаш,
на колене аз ще ти искам прошка.
Тъй ще живеем, ще се молим, с песни
и стари приказки ще се тешим,
на златните мушици ще се смеем,
ще слушаме несретниците как
предъвкват дворцовите новини
и с тях ще бъбрим за това кой губи
и кой печели, кой е вън, кой вътре,
в потайни знания ще встъпим, сякаш
сме Божи съгледвачи – тъй в затвора
ще наживеем глутници и секти
от големци, които след луната
приливат и отливат.

(превод: Александър Шурбанов)

А в сонет 91, вече от свое име, поетът заявява пред своя сърдечен приятел:

От всеки род и всякакви успехи
по-скъпа ми е твоята любов,
по-ценна е от скъпоценни дрехи,
по-весела от пиршества и лов.

(превод: Владимир Свинтила)

В тази хуманистична дихотомия единият, интимният свят е истински и сигурен, а другият, публичният, политическият, е променлив и илюзорен. Основната ценност на съществуването за ренесансовия хуманист е живият човек и близостта между хората, а не йерархичния ред на държавата. Затова поставянето на общественото над личното е разрушително и за личността, и за обществото.

* * *

Тонът на *Юлий Цезар* – като тона на реалния ѝ протагонист, Брут – е сдържан, умерено реторичен, без прекален лиризъм и – за разлика от повечето други драми на Шекспир – неразнообразен с комедийни гласове и епизоди. Тон, внушаващ култивирано римско достойнство. Самото сюжетно действие е необичайно изчистено от излишества, стегнато и дисциплинирано. В критическата литература са правени предположения, че преди отпечатването ѝ пиесата е редактирана и съкратена от Бен Джонсън. Някои дори спекулират, че първоначално тя е съчинена от Кристофър Марлоу и впоследствие е преработена от Шекспир. Откриват в части на текста и почерка на други елизабетински драматурзи. Всичко това обаче са само догадки без каквато и да било обосновка.

* * *

Трагедията съдържа една любопитна реплика, която наред с други възможни тълкувания би могла да се прочете като пророкуване за нейното създаване и представяне в лондонския театър „Глобус“, но и за по-сетнешното ѝ странстване в превод на всякакви езици по световните сцени. Непосредствено след убийството на Цезар Касий възкликва:

Кой знае колко пъти век след век
ще се играе тази наша сцена
в държави неродени, на езици
все още неизвестни!

Не може да се каже, че *Юлий Цезар* е сред най-често играните у нас Шекспирови драми, но вероятно няма да сбъркаме,

ако кажем, че е първата, преведена на български език драма на гениалния английски поет. Преводът е на Иван Славейков, син на Петко Рачов и брат на Пенчо Славейков. Той излиза в отделна книга през 1882 г., но по сведенията на самия преводач е направен през последните години преди Освобождението. Превеждано е от оригинала. Иван Славейков е питомник на цариградския Роберт колеж и знае отлично английски език, а е учил сериозно и творчеството на Шекспир. Преводът е прецизен и макар че е в проза, пресъздава вярно внушенията на авторовия поетичен изказ. Особено ценен е и предговорът на преводача за принципите на неговата работа.

Идеалът на Левски за чиста и свята република със сигурност е вдъхновявал Иван Славейков в претворяването на *Юлий Цезар* на български език в онези години на борба за освобождението на страната от тиранията на една омразна империя. Той и днес, век и половина след извоюването на свободата продължава да бъде трудно осъществим и в обстановката на все още несъвършена и препълвана от ширещата се корупция българска демокрация Шекспировата трагедия не изгубва своята актуалност.

Александър Шурбанов

ЮЛИЙ ЦЕЗАР

JULIUS CAESAR

DRAMATIS PERSONAE

Julius Caesar

Octavius Caesar
Marcus Antonius
M. Aemilius Lepidus } *Triumvirs after the death of Julius Caesar*

Cicero
Publius
Popilius Lena } *Senators*

Marcus Brutus
Cassius
Casca
Trebonius
Ligarius
Decius Brutus
Metellus Cimber
Cinna } *Conspirators against Julius Caesar*

Flavius *and* Marullus, *Tribunes*

Artemidorus, *a Sophist of Cnidos*

A Soothsayer

Cinna, *a Poet*

Another Poet

Lucilius
Titinius
Messala
Young Cato
Volumnius } *Friends to Brutus and Cassius*

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Юлий Цезар

Октавий Цезар
Марк Антоний
М. Емилий Лепид } *Триумвири след смъртта на Юлий Цезар*

Цицерон
Публий
Попилий Лена } *Сенатори*

Марк Брут
Касий
Каска
Требоний
Лигарий
Деций Брут
Метел Цимбер
Цина } *Заговорници против Юлий Цезар*

Флавий и Марул, *Трибуни*

Артемидор, *Софист от Книд*

Гадател

Цина, *Поет*

Друг Поет

Луцилий
Титиний
Месала
Младият Катон
Волумний } *Приятели на Брут и Касий*

Varro
Clitus
Claudius
Strato
Lucius
Dardanius
} *Servants or Officers to Brutus*

Pindarus, *Servant to Cassius*
A Cobbler, a Carpenter, and other Plebeians
A Servant to Caesar; to Antony; to Octavius
Calphurnia, *Wife to Julius Caesar*
Portia, *Wife to Brutus*
The Ghost of Caesar
Senators, Guards, Attendants, etc.

Scene: *During a great part of the Play, at Rome; afterwards near Sardis, and near Philippi*

Варон
Клит
Клавдий
Стратон
Луций
Дарданий
} *Слуги или Служители на Брут*

Пиндар, *Слуга на Касий*
Кърпач, Дърводелец и други Плебеи
Слуга на Цезар; на Антоний; на Октавий
Калпурния, *Жена на Юлий Цезар*
Порция, *Жена на Брут*
Духът на Цезар
Сенатори, Стражи, Служители и др.

Място на действието: *През повечето време – в Рим; после – край Сардис*[1] *и близо до Филипи*[2]

ДЕЙСТВИЕ I

АСТ I

SCENE I

Rome. A Street.

Enter Flavius, Marullus, and certain Commoners over the stage.

FLAVIUS
Hence! home, you idle creatures get you home:
Is this a holiday? What! know you not,
Being mechanical, you ought not walk
Upon a labouring day without the sign
Of your profession? Speak, what trade art thou?
CARPENTER
Why, sir, a carpenter.
MARULLUS
Where is thy leather apron, and thy rule?
What dost thou with thy best apparel on?
You, sir, what trade are you?
COBBLER
Truly, sir, in respect of a fine workman, I am but,
as you would say, a cobbler.
MARULLUS
But what trade art thou? Answer me directly.
COBBLER
A trade, sir, that I hope, I may use with a safe
conscience; which is, indeed, sir, a mender of bad
soles.
MARULLUS
What trade, thou knave? thou naughty knave, wha
trade?

СЦЕНА I

Рим. Улица.

Влизат Флавий, Марул и хора от простолюдието над сцената.

ФЛАВИЙ
Безделници! Прибирайте се вкъщи!
Това да не е празник? Та нима
не знаете, че през работен ден
занаятчиите не бива тъй
да се разхождат из града без знака
на своята професия? – Хей ти,
кажи какъв е твоят занаят.
ДЪРВОДЕЛЕЦЪТ
Аз ли, господине? Дърводелец съм.
МАРУЛ
Къде е кожената ти престилка
и метърът? Защо си се наконтил? –
А ти любезни, от какъв еснаф си?
КЪРПАЧЪТ
Честно казано, господине, относно това в какво
съм изкусен, аз съм, както бихте рекли, един кърпач и туй то.
МАРУЛ
В кой занаят си? Говори направо.
КЪРПАЧЪТ
Такъв занаят, господине, който вярвам, че мога да
ползвам с чиста съвест, което впрочем, господине,
е поправяне на развалени подметки.
МАРУЛ
Какъв е занаятът ти, хитрецо?
Негоднико, кажи си занаята.

COBBLER

Nay, I beseech you, sir, be not out with me: yet,
if you be out, sir, I can mend you.

MARULLUS

What meanest thou by that? Mend me, thou saucy
fellow!

COBBLER

Why, sir, cobble you.

FLAVIUS

Thou art a cobbler, art thou?

COBBLER

Truly, sir, all that I live by is with the awl: I
meddle with no tradesman's matters, nor women's
matters; but withal I am, indeed, sir, a surgeon
to old shoes: when they are in great danger I
recover them. As proper men as ever trod upon
neat's leather have gone upon my handiwork.

FLAVIUS

But wherefore art not in thy shop to-day?
Why dost thou lead these men about the streets?

COBBLER

Truly, sir, to wear out their shoes, to get myself
into more work. But indeed, sir, we make holiday
to see Caesar and to rejoice in his triumph.

MARULLUS

Wherefore rejoice? What conquest brings he home?
What tributaries follow him to Rome,
To grace in captive bonds his chariot wheels?
You blocks, you stones, you worse than senseless
things!
O you hard hearts, you cruel men of Rome,
Knew you not Pompey? Many a time and oft
Have you climb'd up to walls and battlements,
To towers and windows, yea, to chimney-tops,
Your infants in your arms, and there have sat
The livelong day, with patient expectation,

КЪРПАЧЪТ

Не, моля ви, господине, не си късайте нервите. Макар че ако скъсате нещо, аз ще ви го закърпя.

МАРУЛ

Какво, наглецо? Ти ли ще ме кърпиш?

КЪРПАЧЪТ.

Ами нали съм кърпач, господине.

ФЛАВИЙ

Кърпач си бил, така ли?

КЪРПАЧЪТ

Честно казано, господине, аз живея само от шилото си. Не се бъркам в работите на никой занаятчия, нито пък в женски работи, а чисто и просто, господине, оперирам стари обувки – когато закъсат здравата, ги оправям. И най-почтените люде, ако някога са стъпвали върху телешка кожа, са ходили върху мои изделия.

ФЛАВИЙ

Защо тогаз не си седиш в дюкяна,
а си помъкнал тези из града?

КЪРПАЧЪТ

Честно казано, господине, за да си износват обувките, та да ми създават повече работа. Но всъщност, господине, ние си направихме празник, за да видим Цезар и да се порадваме на тържеството му.

МАРУЛ

Но на какво се радвате? С какво
завоевание се връща той?
Какви заложници в окови влачи
към Рим след славната си колесница?
Дебелоглавци, пънове бездушни!
О, безсърдечни римляни, нима
не помните Помпей[3]? Веднъж ли, дваж ли
се качвахте на крепостния зид
по бойници и кули и комини
с децата на ръце и там цял ден

To see great Pompey pass the streets of Rome:
And when you saw his chariot but appear,
Have you not made an universal shout,
That Tiber trembled underneath her banks
To hear the replication of your sounds
Made in her concave shores?
And do you now put on your best attire?
And do you now cull out a holiday?
And do you now strew flowers in his way,
That comes in triumph over Pompey's blood?
Be gone!
Run to your houses, fall upon your knees,
Pray to the gods to intermit the plague
That needs must light on this ingratitude.

FLAVIUS

Go, go, good countrymen, and, for this fault
Assemble all the poor men of your sort;
Draw them to Tiber banks, and weep your tears
Into the channel, till the lowest stream
Do kiss the most exalted shores of all.

(*Exeunt all the Commoners.*)

See whether their basest mettle be not mov'd;
They vanish tongue-tied in their guiltiness.
Go you down that way towards the Capitol;
This way will I. Disrobe the images,
If you do find them deck'd with ceremonies.

MARULLUS

May we do so?
You know it is the feast of Lupercal.

седяхте, за да видите как долу
великият Помпей през Рим ще мине?
И колчем неговата колесница
се появеше, мигар всички дружно
не изкрещявахте така, че Тибър[4]
да потрепери цял от този екот
на гласовете ви, преумножен
от вдлъбнатите речни брегове?
А днес я гледай как сте променени!
И празник си измислихте, така ли?
И хвърляте сега цветя по пътя
на онзи, който се завръща в Рим,
Помпеевата кръв и плът прегазил.
Вървете си!
По-скоро се прибирайте и вкъщи
на колене молете боговете
измяната да не накажат с мор.

ФЛАВИЙ

Вървете, сънародници, вървете!
И гледайте заради този грях
да съберете всички бедни люде
от своята черга на брега на Тибър,
та вкупом да препълните реката
със сълзите си, тъй че даже там,
където е най-ниска, да целуне
ръба на най-високия си бряг.

(*Простолюдието излиза.*)

Виж как и тази долна сган дори
се умълча и гузно се измете.
Сега към Капитолия поемай,
а аз – насам. И видиш ли украса
по статуите, смъквай я веднага.

МАРУЛ

Но как така?
Днес Луперкалиите[5] в Рим се честват.

FLAVIUS

It is no matter; let no images
Be hung with Caesar's trophies. I'll about
And drive away the vulgar from the streets;
So do you too, where you perceive them thick.
These growing feathers pluck'd from Caesar's wing
Will make him fly an ordinary pitch,
Who else would soar above the view of men
And keep us all in servile fearfulness.

Exeunt.

ФЛАВИЙ

Какво от туй? С трофеите на Цезар
не бива статуите да се кичат.
Аз тръгвам да изрина тази паплач
от улиците. Ти гони ги също
от всякъде, където се тълпят.
Щом с тебе тези щръкнали пера
от Цезаровото крило изскубем,
той няма да се рее тъй високо
над хорските очи, та в робски страх
тук всички простосмъртни да държи.

Излизат.